

LIETUVOS NACIONALINĖ
MARTYNO MAŽVYDO
BIBLIOTEKA

Anykščių rajono savivaldybės
Liudvikos ir Stanislovo Didžiulių
VIEŠOJI BIBLIOTEKA
VARTOTOJŲ APTARNAVIMO IR
INFORMACIJOS SKYRIUS

Liepa–rugpjūtis | 2018

tarp **KNYGŲ**

VEIKLA, SUTEIKIANTI BIBLIOTEKAI IŠSKIRTINĮ VEIDĄ

Audronė Berezauskienė

Anykščių rajono savivaldybės Liudvikos ir Stanislovo Didžiulių viešosios bibliotekos
Krašto dokumentų ir kraštotyros skyrius

Retas bibliotekininkas gali prisiminti viską: pirmuosius bibliotekos kūrimosi metus, įvairius bibliotekinio gyvenimo įvykius, renginius, buvusių kolegų darbus. Atkurti praėjusių metų įvykius būtų dar sunkiau, jei niekas jų neužrašytų. Kadangi apie bibliotekininkus kraštotyrininkus ir jų darbus spaudoje rašoma palyginti nedaug, tenka patiems užpildyti šią spragą. Šiame straipsnyje trumpai apžvelgsime Anykščių rajono savivaldybės Liudvikos ir Stanislovo Didžiulių viešosios bibliotekos darbuotojų kraštotyros darbus – nuo kraštotyros veiklos bibliotekoje pradžios praėjo jau 60 metų.

Pastarąjį dešimtmetį viešosios bibliotekos kraštotyrininkai orientavosi į kraštotyros knygų leidybą, nepublikuotus dokumentus perkeldami į spausdintinius leidinius, nemažai dėmesio skyrė mokslinei kraštotyros veiklai, kuri išsirutuliojo dėl bendravimo su kraštiečiu mokslininku Vilniaus universiteto Knygotyros ir dokumentotyros instituto afilijuotuoju profesoriumi dr. Osvaldu Janoniu. Paskatinti jo unikalių idėjų ir profesionalaus požiūrio į kraštotyros darbą, anykštėnai bibliotekininkai surengė ne vieną parodą, parašė ir įgyvendino knygų leidybos projektų, tyrinėjo asmenines bibliotekas ir publikavo straipsnių ne tik rajono bei šalies periodiniuose leidiniuose, bet ir mokslo darbų rinkiniuose, parodydami Anykščių viešosios bibliotekos kraštotyros veiklos išskirtinumą.

Ištyrinėta išėivijoje gyvenusių Lietuvos kultūros ir visuomenės veikėjų rašytojos, pedagogės, knygnešių Liudvikos ir Stanislovo Didžiulių anūkės Halinos Didžiulytės-Mošinskienės (1911–2004) ir jos vyro inžinieriaus, architekto, bibliofilo Algirdo Mošinskio (1905–1991) šeimos biblioteka. Tyrimų rezultatai apibendrinti

moksliniame straipsnyje „Halinos Didžiulytės-Mošinskienės ir Algirdo Mošinskio asmeninė biblioteka“ („Knygotyra“, 2015, t. 65). Ištyrinėjus 23 išėivės H. Didžiulytės-Mošinskienės laiškus, rašytus anykštėnams rašytojams Mildai Telksnytei ir Vygandui Račkaičiui, parengtas straipsnis „Nepriklausomos Lietuvos tema Halinos Didžiulytės-Mošinskienės laiškuose rašytojams anykštėnams“ („Bibliotheca Litwana“, 2018, t. 5).

Bet grįžkime į kraštotyros darbo bibliotekoje pradžią.

PIRMIEJI ŽINGSNIAI IR DARBAI

1958-aisiais bibliotekininkė Janina Žukauskaitė-Daunoravičienė pradėjo rinkti publikuotą medžiagą apie Anykščių rajoną ir formuoti kraštotyros karto-teką. Kartu su Janina kraštotyros darbą dirbo Bronė Staikūnienė-Lukaitienė. 1961 m. įkurta Lietuvos kraštotyros draugija turėjo įtakos ir Anykščių bibliotekos kraštotyros darbui – pradėta kaupti su kraštu susijusi nepublikuota medžiaga. 1964 m. rajoniniame laikraštyje „Kolektyvinis darbas“ (dabar – „Anykšta“) apie bibliotekininkų darbus rašė Lietuvos kraštotyros

Pirmosios Anykščių bibliotekininkės kraštotyrininkės. Iš dešinės: J. Daunoravičienė, S. Tankūnienė, B. Staikūnienė, antroje eilėje (iš dešinės) – R. Klimašauskaitė ir V. Gindrėnienė, 1965 m. Iš Anykščių bibliotekos nuotraukų archyvo

draugijos Anykščių skyriaus pirmininkė Teresė Mikeliūnaitė: „Jau metai, kai mūsų rajone suorganizuotas LTSR Kraštotyros draugijos Anykščių skyrius. Kraštotyriniame darbe žengti nors ir nedrąsūs pirmieji žingsniai. <...> Geriausiai praėjusiais metais dirbo Anykščių miesto kultūros darbuotojų būrelis (pirmininkė J. Daunoravičienė). <...> Fiksuoti mūsų dienų faktus – tai kurti ir palikti ateinančioms kartoms nūdienos žmogaus darbų ir žygių metraštį.“¹

Apie kraštotyros darbą Anykščių rajoninėje bibliotekoje 1969 m. žurnale „Bibliotekų darbas“ (dabar – „Tarp knygų“) žurnalistas A. Puodžiūnas rašė: „Anykščių rajoninė biblioteka jau keletas metų sistemingai kaupia kraštotyrinę medžiagą. Bibliotekos kolektyvas, vadovaujamas Bronės Staikūnienės, suranda įžymius žmones, kurie turi ar turėjo ryšius su Anykščiais. Jų priskaičiuojama apie 70, o kraštotyrinėje kartotekoje jau yra 3000 aprašų. Tai tik didelio kelio pradžia <...> personalinėje kartotekoje surinkta medžiaga tik apie rašytojus ir dailininkus. Savo eilės laukia aktoriai, mokslininkai, muzikai.“²

1970 m. Anykščių bibliotekoje lankėsi daug svečių. Tai ne tik kolegos iš Lietuvos: Zarasų, Ignalinos, Kretingos, Trakų, bet ir iš Estijos bei Tadžikijos. Zarasų kolegos atsiliepimų knygoje parašė: „Apsilankę A. Vienuolio gimtinėje, esame nustebinti bibliotekininkų iniciatyva rinkti medžiagą apie savo kraštą, įžymius žmones. Išsivežame dalelę tos ugnelės, kurią ruošiamės įžiebtį savo ežerų krašte. 1970.IX.25“ Svečiai iš Trakų taip pat išvyko kupini ryžto sekti anykštėnų kraštotyrinės veiklos pavyzdžiu.

1972 m. žurnale „Bibliotekų darbas“ Vytautas Bagdonas rašė: „Anykščių rajoninė biblioteka plačiai žinoma. <...> Vilniaus zonos bibliotekų kraštotyrinių darbų apžiūroje jų darbai pripažinti geriausiai. <...> Anykščių rajoninė biblioteka geriausiai pasirodė ir respublikinėje kraštotyros darbų parodoje.“³

VARIKLIS – DARBŠČIOS BIBLIOTEKININKĖS

Kraštotyros darbą pamilusios bibliotekininkės Stasė Tankūnienė, Germa Aviltienė, Bronė Gvozdienė rinko medžiagą apie Anykščių krašto gamtos ir istorijos paminklus, organizavo įsimintinas vakarones.

S. Tankūnienės veikla buvo gerai įvertinta ne tik Anykščių rajone. Duomenys apie šią bibliotekininkę, kraštotyrininkę ir jos padarytus darbus buvo įtraukti į Lietuvos paminklų apsaugos ir kraštotyros draugijos išleistą rodyklę „Bibliotekininkai

kraštotyros baruose“. S. Tankūnienė buvo aktyvi Paminklų apsaugos ir kraštotyros draugijos (PAKD) narė, išleido lankstinuką „Anykščių rajono centrinė biblioteka“, parengė kraštotyros darbus „Liaudies talentai“ (1969), „Bibliotekos metraštis“ (1979), „Rajono literatų kūryba“ (1982), du darbus apie Anykščių klasiką rašytoją A. Vienuolį: „Prisiminimai apie A. Vienuolį“ (1983) ir „Antanas Vienuolis anykštėnų prisiminimuose“ (1983).

1986 m. S. Tankūnienė rajono laikraštyje „Kolektyvinis darbas“ rašė: „Kraštotyros darbas bibliotekai suteikia nepakartojamą, individualų veidą. <...>. Būtina kaupti kraštotyros medžiagą, saugoti knygas, žurnalą, laikraštį, istorinį dokumentą, įamžinti šiandienos įvykius. Biblioteka privalo rinkti medžiagą apie savo rajoną.“⁴

SIEKIANT NEPALIKTI TUŠČIŲ ISTORIJS PUSLAPIŲ

Nemažai anykštėnų dar prisimena Anykščiuose veikusią spaustuvę, nors šiuo metu nė ženklo nelikę, kad toks pastatas buvo. Bibliotekos lankytojai šiandien Krašto dokumentų ir kraštotyros skyriuje gali susipažinti su išsaugota spaustuvės produkcija, ją studijuoti. Užrašyta ir spaustuvės istorija. Už ją reikia dėkoti žurnalistui, kraštotyrininkui, muziejininkui Tautvydui Kontrimavičiui. Studijuodamas Vilniaus universitete, jis surinko medžiagą ir parašė diplominį darbą „Anykščių spaustuvės istorija“ (1988). Autorius apžvelgė ne tik Anykščiuose nuo 1949 m. gyvavusios spaustuvės veiklą ir poligrafines tradicijas, jis surinko medžiagos apie Kavarske bei Troškūnuose veikusias spaustuves.

Aktyvių anykštėnų rūpesčiu pavyko išsaugoti ir kitos kraštui svarbios įstaigos – poilsio namų „Šilelis“ praeities dalelę. Viešosios bibliotekos Ūkio dalies vedėjas Vilius Mackus tuomečiam Kraštotyros ir leidybos skyriui perdavė „Šilelio“ 1960–1975 m. metraštį. Dviejuose albumuose – beveik 200 nuotraukų ir buvusios pirmosios poilsio namų direktorės, kraštotyrininkės Virginijos Pulkauninkienės pasakojimai, kuriuos užrašė Elvyra Šileikienė.

Siekiant nepalikti tuščių krašto istorijos puslapių, svarbus kiekvienas praeities dokumentas. Tai suprasdamos, bibliotekininkės irgi rašė istoriją: 1966–1970 m. bibliotekos veiklą apžvelgė Rozalija Klimašauskaitė ir Bronė Staikūnienė, 1975–1992 m. gyvavimo laikotarpį savo diplominiame darbe aprašė Birutė Tamošiūnaitė-Venteraitienė. 2007 m. išleista knyga „Anykščių biblioteka istorijos vingiuose, 1937–2007“, kurioje apžvelgiama bibliotekos istorija nuo jos įkūrimo. 2008 m. minint kraštotyros veiklos Anykščių bibliotekoje 50-ąsias ir kraštotyrininkės Teresės Mikeliūnaitės 80-ąsias gimimo metines, Kraštotyros ir leidybos skyriaus (2016 m. kovo 30 d. jis pervadintas Krašto dokumentų ir kraštotyros skyriumi) darbuotojos parengė leidinį „Kraštotyros veiklos puslapiai, 1958–2008 m.“. Knygelėje, be straipsnių apie Kraštotyros draugijos Anykščių skyriaus veiklą, bendrus bibliotekininkų, muziejininkų ir mokyklų kraštotyrininkų renginius, spausdinami T. Mikeliūnaitę pažinojusių muziejininkų Vytauto Balčiūno, Almos Ambraškaitės, rašytojų, žurnalistų Vygando Račkaičio, Rimanto Vanago, bibliotekininkės Stasės Mikeliūnienės, pedagogės Michalinos Katinienės bei kitų kraštotyrininkų prisiminimai.

¹ Mikeliūnaitė, Teresė. Pirmieji žingsniai. *Kolektyvinis darbas*, 1964, vasario 19, p. 3.

² Puodžiūnas, A. Didelio kelio pradžia. *Bibliotekų darbas*, 1969, Nr. 6, p. 36.

³ Bagdonas, Vytautas. Prie Šventosios. *Bibliotekų darbas*, 1972, Nr. 5, p. 19–20.

⁴ Tankūnienė, Stasė. Kraštotyrinis darbas bibliotekoje. *Kolektyvinis darbas*, 1986, gruodžio 11, p. 3.

DALYVAVIMO PROJEKTUOSE IR KONKURSUOSE SĖKMĖ

2010 m. viešosios bibliotekos kraštotyrininkės dalyvavo Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos, Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos bei Billo ir Melindos Gatesų fondo projekto „Bibliotekos pažangai“ organizuotoje akcijoje „Atgimimo istorija“. Į svetainę www.grazitumano.lt jos įkėlė 16 straipsnių apie Persitvarkymo Sąjūdžio laikotarpį Anykščiuose ir anykštėnus Sausio 13-osios įvykių dalyvius. „Bibliotekos pažangai“ vadovas Zigmantas Kęstutis Juškevičius Anykščių viešąją biblioteką apdovanojo diplomu už indėlį pildant internetinę krašto enciklopediją „Graži tu mano“.

2013 m. dalyvaudama Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos organizuotame straipsnių konkurse „Mano krašto gardėsis“. Tarp nugalėtojų pateko ir Anykščių bibliotekos straipsnis „Anykščių kraštotyrininkų tradicinis patiekalas „Legumina iš bulbių“.

2012–2013 m. rajono bibliotekose rengta kraštotyros darbų apžiūra. Apibendrinusi dvejų metų veiklos rezultatus, komisija pirmąją vietą skyrė Traupio filialo vyr. bibliotekininkei Ramunei Musteikienei – už turiningą kraštotyros veiklą, kraštotyros informacijos sklaidą spaudoje ir interneto erdvėje, radijo ir televizijos laidose. Traupio filialui apžiūroje atiteko pereinamasis prizas.

Prof. Osvaldas Janonis (dešinėje) su Lietuvos kraštotyros draugijos pirmininku prof. Libertu Klimka, 2014 m.

Kraštotyros darbo apžiūros organizatoriai, komisijos nariai ir apdovanojami bibliotekininkai, 2013 m. Iš Anykščių bibliotekos nuotraukų archyvo

Antroji vieta skirta Kurklių filialo vyr. bibliotekininkei Danguolei Kavaliauskienei-Matulienei, trečioji – Ažužerių filialo vyr. bibliotekininkei Daivai Agafanovienei.

ŠALIES KULTŪRAI REIKŠMINGI LEIDINIAI

2012–2014 m. kartu su bibliotekos kraštotyrininkėmis prof. O. Janonis parengė spaudai didžiulį trijų dalių leidinį „Anykščių krašto tyrėjo parankinė knyga“. Leidinio paskirtis – palengvinti archyvinių dokumentų ir faktografinės medžiagos paiešką Anykščių rajono kraštotyrininkams ir kitiems šio krašto praeities tyrėjams. Tokio pobūdžio knygų rengimo metodikos nėra, ją sukūrė pats sudarytojas. O. Janoniui pavyko sukurti knygas, kurios tapo parankinės kitiems tyrėjams ieškant medžiagos apie Anykščių kraštą archyvuose. Šis leidinys reikšmingas ne tik Anykščių krašto, bet ir visos Lietuvos istorijai, kultūrai.

2016 m. buvo įgyvendintas projektas „Knygos „Anykščių kraštotyrininkų biobibliografinio žodynas“ leidyba“. Išleista leidinio pirma dalis – „Anykščių kraštotyrininkai. Biografijos“. Knygos rengėjų pastangomis leidinyje surinktos žinios apie 259 Anykščių kraštotyrininkus. Vieni knygoje minimi asmenys gimė ir gyveno kitur, tačiau, tyrinėdami Lietuvą, dėmesio skyrė ir Anykščių kraštui. Kiti į žinyną įtraukti žmonės – šiuo metu Anykščių krašte gyvenantys ir dirbantys kraštotyrininkai. Parengta ir antra žodyno dalis (planuojamas ir elektroninis jo variantas). Dabar jo leidybai ieškoma finansinės paramos.

2018 m. kovo 8 d. Lietuvos kraštotyros draugijos pirmininko pavaduotoja Irena Seliukaitė, Anykščių rajono savivaldybės kultūros tarybai rekomenduodama paremti bibliotekininkų projektą, rašė: „*Anykščių Teresės Mikeliūnaitės kraštotyros draugija yra neabejotina lyderė tarp kitų kraštotyros organizacijų Lietuvoje, o Liudvikos ir Stanislovo Didžiulių viešoji biblioteka tapo šios gražios veiklos centru. Ypač prasminga leidybinė veikla <...>. 2016 m. pasirodęs biobibliografinis žodynas „Anykščių kraštotyrininkai“ nustebino profesionalumu – tai pirmas toks išsamus leidinys, kurio visuma atsiskleis išleidus antrąją dalį.*“

Pastaruoju metu pagrindine anykštėnų bibliotekininkų kraštotyrininkų veiklos kryptimi tapo informacijos apie kraštiečių išsiviečiusius asmenines bibliotekas rinkimas: 2010 m. bibliotekai perduota vertėjo, dramaturgo Juozo Paškevičiaus (1910–1996) kolekcija, 2012 m. – prof. Algirdo Antano Avižienio knygos; biblioteka saugo žymių anykštėnų asmenines bibliotekas: 2011 m. bibliotekai dovanota literato Alekso Navicko (1928–2011), 2012 m. – Viešintų krašto bibliofilo Algimanto Bekenio, 2014 m. vertėjos Aldonos Mickienės (1931–2012) biblioteka, nuo 2016 m. yra kaupiamos knygos iš kraštotyrininko Gedimino Grinos asmeninės bibliotekos. Anykščių viešoji biblioteka taip pat užsiima tiriamąja moksline bei leidybine veikla, kuri padeda skleisti sukauptas krašto istorijos ir kultūros paveldo vertybes, formuoti savo krašto išskirtinumą.